

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 9, Eylül 2017, s. 446-468

Okt. Kazim KARTAL

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Tarih, kkartal@mehmetakif.edu.tr

1848/1849 (1264) TARİHLİ CİZYE DEFTERİNE GÖRE KAYSERİ'DEKİ RUM VE ERMENİ NÜFUS'UN SOSYO-EKONOMİK YAPISI¹

Özet

Osmanlı döneminde Kayseri'de daima Ermeni nüfusu Rum nüfusuna oranla daha fazla olmuştur. XIX. yüzyıl seyahatname kitapları, vergi kayıtları ve nüfus sayımlarına göre, şehir ve çevresinde ciddi bir gayrimüslim nüfusun olduğu görülmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 2050 sıra numaralı olan tasnif çalışmasında incelemiş olduğumuz defter, nüfus defteri olarak tasnif edilmesine rağmen incelememiz sonucunda defterin cizye defteri olduğu anlaşılmıştır. Buna göre araştırmamız dayandığı 1848/1849 (1264) tarihli Kayseri sancağındaki gayrimüslimlerin cizye vergilerine yönelik hazırlanmış olup, İncelenen dönemde Kayseri sancağı Kayseri, Develi, İncesu, Karahisar, Sarıoğlan ve Zamantı kazalarından oluşmakta ve bu kazalarda Ermeni ve Rumlar ayrı ayrı kayıtlı oldukları mahalle ve köylere göre ekonomik durumları ile birlikte kaydedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rum, Ermeni, Sosyal, Ekonomik.

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF GREEK AND ARMENIAN POPULATION IN KAYSERİ ACCORDING TO POLL-TAX (JIZYA) BOOKS DATED 1848/1849 (1264)

Abstract

The Armenian population were always more than the Greek population in Kayseri during Ottoman Period. According to the travel Books of XIX. Century, tax registers, and census records, there was a serious amount of non-Muslim population in and around the city. The tax book, which we examined in the

¹13-16 Eylül 2016 tarihleri arasında Elazığ Fırat Üniversitesinde gerçekleştirilen Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulup genişletilmiş halidir.

classification with the number of 2050 in the Ottoman Archives of the Office of Prime Minister, was classified as a Population Registry Book in the archives; however, as a result of our examination, we determined that the book was in fact a Poll-Tax (Jizya) Book. In this context, the present study is based on the Jizya Taxes paid by non-Muslim population in Kayseri Sanjak dated 1848/1849 (1264). In those times, Kayseri Sanjak consisted of Kayseri, Develi, Incesu, Karahisar, Sarıoğlan and Zamantı Counties. The Armenian and Greek population were registered separately in these counties according to the neighborhoods and villages together with their economic status.

Keywords: Greek, Armenian, Social, Economic

Giriş

Cizye, sözlük anlamı olarak “kafi gelmek; karşılığını vermek, ödemek” manasındaki ceza mastarından türemiş bir isim olup İslam literatüründe tebaadan olan gayrimüslimlerin ödedikleri vergiye, can ve mal güvenliğine kavuşturulmalarına karşılık sayıldığı için bu isim verilmiştir (Erkal, 1993: 42-45).

Osmanlı Devleti'nde bir bölgeye cizye tayin edileceği zaman meselenin aslının İslam hukukundan geldiği ve İslamiyet'in ilk yıllarında nasıl uygulandığı, alınan vergi miktarının ne kadar olduğunu belirten ferman, berat, hüküm, nişan vb. belgelerde belirtilerek cizyenin meşruluğu gösterilmeye çalışılırdı (Ercan, 1991: 389-391). Vergi vermekle mükellef olanların, bazı şartları bulunmaktaydı bunlar belli yaşta olmak (14-75), baliğ olmuş, vücut ve akılca sağlam olan her gayrimüslim erkekten cizye alınırdı (Nedkoff, 1944:621-624). Kadın, çocuk, malul olanlardan ve Voynuk, Martalos, eflak gibi özel askeri yükümlülükleri yerine getirenler de yaptıkları iş karşılığı cizyeden muaf tutulurlardı²(Özcoşar ve Güneş, 2006:159-179). Osmanlı Devleti'nde cizye konusunda Hanefi mezhebi fihına dayalı bir sistem uygulanmaya çalışılmıştır. Buna göre gayrimüslim tebaadan ekonomik gelirlerine göre; edna, evsat, a'la olarak sınıflandırılarak cizyenin ilk belirlendiği dönemdeki 1, 2, 4 dinar tekabül eden; 12, 24 ve 48 akçe olarak uygun görülüp tahsil edildiği bilinmektedir. Esnaf-ı selase olarak tabir edilen bu tasnif Tanzimat sonrasındaki uygulamalara kadar tedavülde kalmasına rağmen, bu tasnife göre saptanan miktar yer ve zamana göre değişiklik göstermiştir (Özcoşar ve Güneş, 2006:159-179).

Cizye vergisi gayrimüslim olan yetişkin erkeklerden alındığı için baş vergisi olarak da kullanıldığı görülmektedir (Nedkoff,1944:621-624). Ancak genel olarak bakıldığında, Balkanlarda dahil kırsal alanlarda, köylü hanesinin reisi, bütün ev halkı için tek bir cizye ödemiş olduğuna rastlanılmıştır (İnalçık,2012:1-10). Bu husus ile daha çok klasik dönemde karşılaşırken sonraki dönemlerde, üzerinde çalışılan defterler örneğinde olduğu gibi vergide bireyselleşme diyebileceğimiz bir gelişme ortaya çıkmıştır vergi mükelleflerinin her biri ayrı ayrı kaydedilmiştir (Yörük, 2013:439-466).

² Bkz: Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, C.5, S.5, *DTCFD*, Ankara 1947, s.483-512.

Bu çalışmanın amacı, Kayseri sancağına ait cizye defteri'ni tanıtmak, Kayseri de bu dönemde yaşayan Rum ve Ermeni vatandaşlarının demografik yapısı, soyo-ekonomik yapısını mukayeseli olarak ortaya koymaktır.

Defterin kapağı bulunmamakla birlikte içerisinde ilk sayfasında "Cild-i evvel Millet-i Rumiyan Kaza-i Kayseriye der liva-i Hod Tahrir 64" (Yani (kaydı) livası) ifadesi yer almaktadır. Kayseri şehir merkezi ve köylerin ardından Develü, İncesu, Sarıoğlan, Karahisar ve Zamantu kazalarındaki Ermeni ve Rumlar ayrı başlıklar halinde kaydedilmiştir. Defterin sonunda Rişvan aşiretine mensup kişilerin Kayseri'de yaşadıkları mahalleleri ve bunların hane ile toplam sayıları gösterilmiştir.

Cizye vergisi için düzenlenen bu defterlerden gayrimüslimlerin sosyal ve ekonomik durumları hakkında tespitler yapmak mümkündür. Buradan hareketle incelemeye esas olarak nüfus tahminleri, ödenen cizye vergisinin sınıfına göre raiyyetin gruplandırılması üzerine durulacaktır.

A-Kayseri Kazasındaki Gayrimüslimler

1-Şehir

Kayseri, Osmanlı Devleti'nin farklı toplulukları bir arada yaşatma anlayışının görüldüğü en önemli şehirlerinden birisidir. Gerek şehir merkezi, gerekse köy ve kazalarına baktığımızda Kayseri, Karaman eyaleti içinde 1520-1583 yılları arasında % 19-% 22 oranlarla bünyesinde en fazla Hristiyan nüfusu barındıran yerdir. Eyaletin diğer sancaklarında bu oran% 9'un altında olduğu görülmektedir (İpşirli, 2002: 96-105). Rumlar Boyacıkapısı, Sivaskapısı, ve Kıcıkapı semtlerine tabi olarak kaydedilmiş, Ermeniler için semt veya mahalle belirtilmemiştir. XVII. yüzyılda Kayseri'ye gelen seyyahlara göre 500 hane kadar Ermeni bulunduğunu, Evliya Çelebi ise 1649 tarihinde sadece kale içinde 600 ev olduğunu belirtir. XVIII. yüzyılın sonlarında burada 6000 hane Türk, 2000 hane Ermeni ve 1500 hane Rum'un yaşadığının ifade edilmesi bizlere toplam nüfusun 40.000 civarında olabileceğini belirtir (İpşirli, 2002: 96-105). Osmanlı Devleti zamanında Kayseri'de Ermeni nüfus daima Rum nüfustan fazla olmuştur. Ermenilerin Rumlara oranla daha fazla olmasının sebebi ise Selçuklu-Bizans mücadeleleri esnasında Bizans imparatorunu Anadolu'nun fethi öncesinde Doğu Anadolu'daki 40.000 Ermeni'yi Sivas ve Kayseri çevresine iskan etmiş olması, fetihten sonra da Rumları Balkanlara göçürerek buradaki Rum nüfusun düşürülmesi ile ilgili olduğu, bölge nüfusundaki bu durum XX. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir (Yörük, 2013:439-466).

XIX. yüzyıla ait nüfus verileri hakkında bilgi elde etmek için elbetteki ilk olarak nüfus sayımlarına, temettuat kayıtlarına ve cizye defterlerine bakılmalıdır. 1831 tarihli ilk nüfus sayımı sonuçları bağlamında şehirde 13.466 erkekten bahsedilmektedir. 1834'te Kayseri'de 10.000 Türk, 1.500 Ermeni, 400 Rum olmak üzere toplam 11.900 hane bulunduğunu, bunun sayısal karşılığının da 60.000 kişi olduğu görülmektedir. XIX yüzyılın sonlarına doğru şehir

nüfusunu 70.000 civarında olduğu bunun da % 64'ünün Müslüman, % 36'sının gayrimüslim olduğu belirtilmektedir³ (Yörük, 2013:439-466).

İncelemeye konu olan 1848/1849 (1264) tarihli cizye defterlerine göre şehirdeki mahallelerin 37'sinde gayrimüslimlerin yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu mahallelerden 23'ü Ermenilerden, 5' i Rumlardan müteşekkil iken, 9'unda da Ermeni ve Rumlar birlikte yaşamaktadırlar (Tablo I). Ancak Müslüman nüfus ve mahallelerinden bahsedilmeği için hangi mahallelerde Müslümanların bulunduğu veya bulunmadığı belli değildir.⁴ Doğan Yörük tarafından 1843 tarihli cizye defterlerine göre yapılan bir çalışmada şehirdeki mahallelerin 39'unda gayrimüslimlerin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu mahallelerden 25'i Ermenilerden, 3'ü Rumlardan oluşmakta iken, 11'nde de Ermeni ve Rumlar birlikte yaşadığı sonucuna varılmıştır(Yörük, 2013:439-466).1834 tarihli Kayseri temettuat defterine göre, Müslümanlar 51 mahallede toplam 4.749 hane nüfusa sahip oldukları ortaya konulmuştur(Yörük, 2013:439-466). Mustafa Keskin tarafında yapılan 1831-1860 tarihli Kayseri Müfredat defteri verileri göre şehirdeki 75 mahalleden, 36'sında Müslümanlar, 2'sinde Rumlar, 17'sinde Ermeniler, 20'sinde de Müslümanlarla gayrimüslimlerin birlikte yaşadıkları anlaşılmaktadır (Keskin, 1998:291-292).

Kayseri Şehrindeki Gayrimüslim Mahalleleri

Tablo I- Kayseri Şehrindeki Rum Mahalleler

MİLLET-İ RUM											
	Mahalle	Âlâ	Evsât	Ednâ	Sabi	Mande	Nefer	Hane	Mahal ahar	Bi-l Evrak	Bahriyed eBulunan
1	Ahi İsa	00	4	10	19	-	33	19	16	-	-
2	Eslem Paşa	6	21	31	50	-	108	44	37	3	-
3	Emirsultan	10	17	26	47	4	104	38	20	-	-
4	Gülük	-	5	24	21	3	53	24	14	1	-
5	Hasinli	4	14	20	33	5	76	28	18	-	-
6	Hacı Kasım	-	8	27	27	4	66	28	21	1	-

³ Bkz: Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, çev. Bahar Tırnakçı, Timaş yay., İstanbul 2003, s.153., *Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yay., Ankara 1997, s.113 vd.

⁴ Kayseri Nüfus defterleri üzerinde yapılan akademik çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bunlar sadece Talas ilçesini kapsamaktadır. Nüfus defterlerin incelemesi bitince Müslim-Gayrı Müslüm nüfus üzerine sağlıklı bir değerlendirme yapılabilir.

1848/1849 (1264) Tarihli Cizye Defterine Göre Kayseri'deki Rum ve Ermeni Nüfus'un Sosyo-Ekonomik yapısı

7	Kiçikapu	1	12	16	27	-	56	26	10	-	-
8	Mermerli	6	8	13	25	3	55	28	21	-	-
9	Selaldı	1	1	2	5	1	10	5	5	-	-
10	Sultan	2	12	21	32	3	70	30	18	1	-
11	Sınıkçı ⁵	-	2	7	3	-	12	3	1	-	-
12	Sislyan	-	1	7	6	-	14	4	-	-	-
13	Şarkıyan	7	18	32	56	2	115	6	53	5	1
								4			
14	Mahalla'î Rumiyan	-	8	25	19	1	53	34	25	-	-
	Toplam	27	114	235	323	22	825	337	259	11	1

450

a-Rumlar

Rumlar şehirde 14 mahallede yaşamaktadırlar. 1848/1849 yılında Kayseri'de Rum nüfusun en kalabalık olduğu mahalle nefer sayısı 115 olan Şarkıyan'dır. Bunu sırasıyla Eslem Paşa(108), Emir Sultan(104), Hasinli(76), Ahi İsa(33) ve Sınıkçı (12) takip etmektedir. 1843 tarihli cizye defterleriyle (Yörük, 2013:439-466). Kıyasladığımızda Ahi İsa ve Şarkıyan Mahalleleri'nde sadece Rumların yaşadığı görülmektedir. 1831-1860 tarihli Müfredat defteriyle karşılaştırıldığında Ahi İsa'da yalnız Rumlar, Sasık'da Müslümanlarla, Şarkıyan mMahallesi'nde de Ermenilerle birlikte oldukları görülmektedir (Keskin, 1998:291-292).

Şehir merkezinde mevcut 825 nefer Rum'dan 25'i ednâ, 114'ü evsât, 27'si âlâ seviyeden cizye vergisi ödemişlerdir (Tablo I). Bu dönemde cizye vergisinin fakirden 15, maddi durumları orta halli olanlardan 30, zenginden 60 kuruş toplandı dikkate alındığında (Yörük, 2013:439-466), Toplam 5.415 kuruş cizye alındığı, Ala sayısı en fazla olan Emir sultan mahallesinde 1500 kuruş cizye vergisinin toplandı, nefer sayısının en fazla olduğu Şarkıyan Mahallesi'ne baktığımızda ise toplanan cizye vergisinin 1090 olduğu anlaşılmaktadır.

⁵ Mustafa Keskin, "Anadolu'da Türkler ve Ermeniler Kayseri Örneği", Yeni Türkiye Ermeni Meselesi Özel Sayısı, Ed. Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.405-426.

MİLLET-İ ERMENİ											
	Mahalle adı	Âlâ	Evsât	Ednâ	Sabi	Ma nde	Bi-l Evrak	Nefer	Hane	Mahal ahar	Bi-l Evrak
1	Batman	5	13	20	31	3	-	72	30	15	-
2	Bektaş	1	7	39	40	5	-	92	43	14	-
3	Çıtkıç	1	56	79	133	8	3	280	135	95	-
4	Eslim Paşa	14	14	18	32	1	-	79	23	17	-
5	Fıruncu	6	12	30	35	2	-	85	25	9	-
6	Gürcü	2	8	4	15	-	-	29	8	5	-
7	Gürci ermeniyen	2	10	23	38	1	-	74	39	22	2
8	Hasan fakıh	-	1	11		-	-	19	12	10	-
9	Haldır	3	26	32	35	2	-	98	41	25	-
10	Hacı Kasım	2	10	15	17	2	-	46	17	13	-
11	Hacı Mansur	1	6	13	9	1	-	30	16	12	-
12	Harput	4	37	110	102	14	-	267	113	59	2
13	Hisayunlu	-	6	20	23	1	-	50	20	9	-
14	Karabet	-	9	37	50	5	-	101	37	16	-
15	Karakürkçü	1	4	8	11	-	-	24	19	12	-
16	Karakiçi	4	23	25	44	1	-	97	39	28	-
17	Kiçikapu	4	17	10	27	1	-	59	19	11	1
18	Konaklar	2	8	45	32	4	-	91	39	21	-
19	Köyyıkan	-	14	150	130	12	-	306	128	45	3
20	Müreккеbci	-	9	26	43	3	-	81	37	31	1
21	Mermerli	-	2	2	5	-	-	9	5	7	1

1848/1849 (1264) Tarihli Cizye Defterine Göre Kayseri'deki Rum ve Ermeni Nüfus'un Sosyo-Ekonomik yapısı

22	Mahalle-i rumiyan	2	31	52	83	2	-	170	77	34	-
23	Oduncu	3	51	150	147	6	-	357	136	70	-
24	Poşyan	-	6	35	37	2	-	80	26	8	-
25	Sultan	-	4	10	13	5	-	32	11	5	-
26	Sayacı	1	23	27	36	-	-	87	35	20	-
27	Sisliyan	2	27	86	49	9	-	173	71	29	2
28	Selaldı	3	22	177	170	8	-	380	152	66	
29	Süleyman	40	117	106	-	-	-	272	122	55	1
30	Tavukçu	12	50	76	114	4	-	256	90	61	1
31	Tus	4	18	25	29	1	-	77	32	22	-
32	Tutak	-	5	8	11		-	25	15	11	2
	TOPLAM	119	646	1469	1548	113	3	3898	1612	857	16

b- Ermeniler

Şehirdeki Ermeniler Müslüman ve Rumlarla birlikte aynı mahallelerde yaşadıkları gibi sadece kendilerinden oluşan mahallelerde de yaşamaktadırlar. 1848/1849 yılında Kayseri'de Ermeni nüfusun en kalabalık olduğu mahalle nefer sayısı 380 olan Selaldı 'dur. Bunu 357 olan Oduncu, 306 ile Köyyıkan, Çıtıkçı (280), Süleyman (272), Harput (267), Tavukçu (256), Kuzay (115), Karabet (101), Haldır (98), Karakiçi (97), Bektaş (92), Konaklar (91), Sayacı (87), Fıruncu (85), Varsak (84), Mürekkebçi (81), Poşyan (80), Tus (77), Gürcü Ermeniyan (74), Batman (72) takip etmektedir. En az sayıda Ermeni'nin yaşadığı yer ise Mermerli (9) gelmektedir.

Şehir merkezinde mevcut 3.988 nefer Ermeni'den 1469'u ednâ, 646'sı evsât, 119'u âlâ seviyeden cizye vergisi ödemişlerdir. (Tablo 2) Toplam 48.555 kuruş cizye alındığı görülmektedir. Âlâ sınıftan vergi ödeyenlerin diğerlerine göre maddi durumlarının çok iyi olduğu söylenilebilir. Buradan hareketle, hangi mahallelerden, ne kadar, üst dilimden vergi alındığı tespit edilebilir ve mahalleler arasında bir karşılaştırma yapılabilir. Toplamda en üst dilimden vergi ödeyen 119 kişiden 40'ı, Süleyman Mahallesi'nde oturanlardandır. 14'ü Eslim paşa, Tavukçu 12, olarak görülmektedir. Süleyman Mahallesi'nde mahallesindeki toplam 272

neferden 40 kişinin âlâ sınıftan vergilendirilmesi, bu mahallenin diğerlerinden sosyo ekonomik açıdan farklı bir konumda olduğunu göstermektedir. Bunun yanında nüfus bakımından Selaldı gibi mahallelerde âlâ statüsünde vergi ödeyenlerin sayısının nüfusa oranla azlığı da dikkat çekicidir.

Tablo 3 Kayseri mahallelerinde Rum ve Ermenilerin ortak yaşadığı mahalleler

		ERMENİ	RUM
1	Eslim Paşa	96	148
2	Gülük	44	68
3	Hacı Kasım	59	88
4	Kıçıkapa	34	66
5	Mahalla'î Rumiyan	205	78
6	Mermerli	16	76
7	Selaldı	448	25
8	Sisliyan	202	14
9	Sultan	37	89
	TOPLAM NEFER	1,141	652
	TOPLAM HANE	390	223

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi incelemiş olduğumuz cizye defterinde Kayseri mahallerinde Rum ve Ermenilerin birlikte yaşadıkları mahalleler gösterilmektedir. Mustafa Keskin tarafından çalışılmış olan *Kayseri Nüfus Müfredat Defteri (1831-1860)* ve Doğan Yörük tarafından çalışılmış olan *H.1259/ M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum Ve Ermeniler* çalışmasına göre Eslim Paşa mahallesinde Müslüman nüfus bulunmayıp sadece Ermeniler ve Rumlar yaşamaktadır. Gülük ve Hacı Kasım Mahallesi'nde, Müslüman, Rum ve Ermeniler birlikte hayatlarını sürdürürken; Selaldı, Sultan, Rumiyan, Kıçıkapa mahallelerinde ise Ermeniler ve Rumlar hayatlarını sürdürmekte ve Müslüman nüfusuna rastlanmamıştır.⁶

⁶ Bkz: Mustafa Keskin, "1247-1277 Tarihli (Kayseri) Müfredat Defterine Göre Kayseri ve Tâbi Yerleşim Yerlerinde Nüfus Dağılımı (1831-1860)", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998)*, Kayseri 1998, s.291- 292., Doğan Yörük, "H.1259/ M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum Ve Ermeniler", s.439-466., Mustafa Keskin, *Kayseri Nüfus Müfredat Defteri (1831-1860)*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Kayseri 2000.

İncelemiş olduğumuz çalışma ile kıyasladığımızda nüfus sayılarının %100 den daha fazla artmış olması dikkatlerimizi çekmiştir. Nüfus sayısı olarak artan mahalleler Eslim Paşa, Hacı Kasım, Kçükapı, Rumıyan, Mermerli, Selaldı, Sisliyan, Sultan Mahalleri nüfusu artmış olduğu görülmektedir. En fazla artan Nüfusu artan etnik grup ise Rumlar olmuştur.

D. Develü, İncesu, Sarıoğlan, Karahisar ve Zamantu Kazalarındaki Gayrimüslimler

Kayseri kazası dışında Develü, Karahisar, İncesu, Zamantu, Sarıoğlan da gayrimüslimlere rastlanılmaktadır. Develü ve Sarıoğlan'da hem Ermeni, hem de Rumlar bulunurken, Zamantu'da sadece Ermeniler, İncesu ve Karahisar'da ise sadece Ermeni nüfusu görülmektedir. Bu beş kaza içerisinde gayrimüslim nüfusun en kalabalık olduğu idarî birim Develü'dür. (Tablo 2)

Tablo 4 Develü, İncesu, Sarıoğlan, Karahisar ve Zamantu Kazalarındaki Rum ve Ermeni

Nüfus

Köy	Mahalle	Milleti	Âlâ	Evsât	Ednâ	Nefer	Cizye ⁷
İktisat	-	Rum	7	24	10	41	1290
Karacaviran	-	Rum	-	12	28	40	780
Faraşa	-	Rum	-	1	355	356	5355
Everek	Kilisa	Ermeni	7	61	28	96	2670
Everek	Somlet	Ermeni	10	57	38	105	2880
Everek	Tikevşe	Ermeni	4	44	49	97	2295
Everek	Kasaboğlu	Ermeni	5	54	31	90	2385
Fenese	Aşağı	Ermeni	3	41	21	65	1725
Fenese	Yukarı	Ermeni	12	52	45	109	2955
Karacaviran	-	Ermeni	-	18	30	48	990
Karacaviran	-	Ermeni	-	12	28	40	780
Çomaklı	-	Ermeni	-	51	68	119	2550
İncesu	-	Ermeni	-	29	44	73	1530
Develü Kazası			48	456	775	1,279	28.185

⁷ Bu dönemde cizye vergisinin fakirden 15, maddi durumları orta halli olanlardan 30, zenginden 60 kuruş toplandığı dikkate alınıp tahmini cizye vergileri yazılmıştır.

1848/1849 (1264) Tarihli Cizye Defterine Göre Kayseri'deki Rum ve Ermeni Nüfus'un Sosyo-Ekonomik yapısı

Toplam							
Orta	-	Rum	7	22	10	39	1230
Til	-	Rum	-	3	7	10	195
Karahisar Kazası Toplam			7	25	17	49	1425
Ekrek	-	Ermeni	-	55	174	229	4260
Samagır	-	Ermeni	-	12	30	42	810
Zamantu Kazası Toplam			0	67	204	271	5070
-	Orta	Rum	13	21	16	50	1650
-	Kilisa	Rum	6	18	19	43	1185
-	Saraga?	Rum	12	19	33	64	1785
-	Salanda	Rum	17	19	23	59	1935
-	Molu	Rum	5	13	14	32	900
-	Tercanlı	Rum	12	9	7	28	1095
-	İnehban?	Rum	-	83	91	174	3855
İncesu⁸ Kazası Toplam			65	182	203	450	12405
Sarioğlan	-	Ermeni	-	-	50	50	750

⁸Hüseyin Cömert tarafından 1844 tarihinde Nüfus sayımları ve 1872 yılı envanter kayıtlarına göre yaptığı çalışmasına baktığımızda İncesu mahalleri şu şekilde geçmektedir: Cami Kebir Mahallesi, Bulgurcu Mahallesi, Yarım Mahallesi, Cami Cedid Mahallesi, Karakoyunlu Mahallesi, Kilise Mahallesi, Orta Mahallesi, Sallana Mahallesi, Sadık Ağa Mahallesi, Tırhanlı Mahallesi ve Molu Mahallesi olarak gösterilmektedir. Bkz: Hüseyin Cömert, "Nüfus Ekonomi Ve Kültürel Yönüyle 19. Yüzyılda İncesu", *I. Ulusal İncesu Sempozyumu*, C.I, İncesu Belediyesi Kültür Yay., Kayseri 2011, s.129-152.

Keyki?	-	Ermeni	-	-	13	13	195
Karacaviran	-	Rum	-	-	-	-	
Sarıoğlan Kazası Toplam					63	63	945
GENEL TOPLAM			120	730	1,262	2,112	48.030

Tablo 4 baktığımızda **İktisat**, Rum nefer sayısının kırk bir bunların içinde ekonomik olarak iyi durumda olanların sayısının 7 olduğu bu da yaklaşık olarak 6 kişiden birinin ekonomik durumunun çok iyi olduğunu bizlere göstermektedir,

Karacaviran baktığımızda, toplam Rum nefer sayısı 40 olarak görülmektedir yapılan incelemeler sonucunda Karacaviran'da ekonomik ve sosyal refahın düşük olduğu tespit edilmiştir. Buradaki Ermeni nüfusuna baktığımızda yekûn sayısı 88 olduğu, ekonomik durumlarında iyi olmadığını ala sayısının olmamasında anlamaktayız. Nefer sayılarını kıyasladığımızda Ermeni nüfusunun daha fazla olduğu görülmektedir.

Faraşa, toplam Rum nefer sayısı olarak 356 kişi görülmektedir ancak sadece bir kişinin cizye vergisi vermekle mükellef olduğu görülmektedir bu durum ise bizlere Faraşa'da ya henüz 14 yaşına gelen kimsenin olmadığını veya ekonomik durumları çok kötü oldukları, özür durumlarının oldukları için vergi alınmadıklarını göstermektedir. Birinci ihtimalin çok düşük olduğu tahmin edilmektedir. Zira toplam Rum nüfusu 356 olan Faraşa da ailelerin olmaması ve hepsinin çocuk olma ihtimali düşük görülmektedir. Bu nedenle biz ikinci ihtimal üzerinde durup buranın sosyo ekonomik olarak refah seviyesinin çok düşük oldukları veya sakat vb. özür durumları olması nedeniyle vergiden muaf olacağı ihtimali üzerinde durmaktayız.

Everek, incelemeye konu olan cizye defterine göre Kilisa, Somlet, Tikeyşe, Kasaboğlu, Aşağı, Yukarı Mahallerinde sadece Ermenilerin yaşadığı ve bunların toplam nüfusun ise 388 kişi olduğu bu mahaller içinde nüfusuna oranla ekonomik düzeyinin en iyi olduğu mahalleler oransal olarak şu şekildedir: Somlet Mahallesi'nde her on bir kişiden birinin ekonomik durumu çok iyi olduğu, Kilisa Mahallesi'nde her 14 kişiden birinin, Kasaboğlundaki her 18 kişiden birinin Tikeyşe mahallesinde ise 24 kişiden birinin ekonomik durumlarının çok iyi olduğu gözlenmiştir.

Fenese, iki mahalle bulunmaktadır bunlar aşağı ve yukarı mahaller olup Ermeni nüfusunun bulunduğu Yukarı Mahallenin refah seviyesinin Aşağı mahalleye oranla daha iyi olduğu gözlenmiştir. Çomaklı ve İncesu da ekonomik refah seviyesinin düşük, Ermeni nüfusunun olduğu tespit edilmiştir.

Develü Kazası toplamında, 1,279 nefer bulunduğu ve bunların içerisinde sadece 48 kişinin ekonomik durumunun çok iyi olması refah seviyesinin düşük olduğu yaklaşık yirmi yedi kişiden birinin ekonomik seviyesinin çok iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Karahisar Kazası, Orta, Til olmak üzere toplamında yaşayan Rum nüfusun kırk dokuz kişiden yedi kişinin ekonomik durumunun çok iyi olduğu elde edilen bilgiler arasındadır.

Zamantı Kazası, Ekrek, Samagır yerleşim yerlerinde Ermenilerin bulunduğu ve yekun sayının 271 olduğu, ancak ekonomik refah seviyesinin çok iyi olmadığı görülmektedir. Genel olarak orta halli refah seviyeleri bulunmaktadır.

İncesu Kazası, Orta, Kilisa, Saraga ?, Salanda, Molu, Tercanlı, İnehban yerleşim yerlerinde Rumların yaşamış oldukları ekonomik refah seviyesine baktığımızda ise Tercanlı, Sallana, Orta, Saraga, Molu Kilisa ve İnehban gelmektedir. Burada Rum nüfusu ikame ettiği ve yekûn sayı ise 450 olup toplam nüfus içerisinde ala sayısı 65 olarak tespit edilmiştir. Yaklaşık olarak her yedi kişiden birinin ekonomik refah seviyesinin çok iyi olduğu gözlenmiştir.

Sarioğlan Kazası, Sarioğlan, Keyki ?, karyesinde Ermeni nüfus bulunmakta olup nüfusları elli üç kişiden meydana gelmektedir. Ancak ekonomik seviyesi çok düşük olduğu gözlenmiştir. Çalışmamızda Karacaviran karyesinde Rumların bulunduğu ancak ekonomik seviyesi ve toplam nüfusları hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Tablo 5 Kayseri Kazası Köylerindeki Rumlar

Karye	Mahalle	Âlâ	Evsât	Ednâ	Nefer	Cizye	Mahal Aharda Olanlar
Endürlük	Taşçıyan(Taşçı)	2	12	7	21	585	56
Endürlük	Kayalu	1	6	4	11	300	37
Endürlük	Kostandı	1	7	6	14	360	46
Endürlük	Cağallı	3	12	11	26	705	70
Endürlük	Kuzucaklı	1	9	5	15	405	90
Endürlük	Dügüncülü	1	20	16	37	900	134
Endürlük	Şamlı	1	12	12	25	600	77
Endürlük	Ayardılı(Apardılı)	2	4	13	19	435	51
Endürlük	Zorbazlı	1	7	6	14	360	74
Zencidere	Çavdaroğlu	1	22	20	43	1,020	109
Zencidere	Kayıkcıoğlu	1	9	13	23	525	63
Zencidere	Kirkoroğlu	4	17	11	32	915	73
Zencidere	Hanbaşı	1	6	2	9	270	51
Zencidere	Küçüköğlu	-	3	2	5	120	51
Zencidere	İsbiroğlu(ispiroğlu)		21	10	31	780	72

Estefne (İstefene)	-	-	17	13	30	705	108
Darsiyak	-	2	17	29	48	1,065	66
Darsiyak	Yanartaş Manastırı	-	-	-	-	-	3
Tavlusun	Uğurlu(ağursa)	7	7	5	19	705	62
Tavlusun	Herdem	4	12	9	25	735	72
Talas	Melik	-	18	27	45	945	85
Talas	Kaytaz	2	6	11	19	465	29
Talas	Köseli	-	8	12	20	420	37
Talas	Okasi	1	10	17	28	615	34
Talas	Arslan	-	8	14	22	450	66
Talas	Menkuş	1	5	9	15	345	34
Talas	Estek	3	11	8	22	630	43
Talas	Çaputçu	-	4	7	11	225	29
Talas	Şehbalioğlu	2	19	14	35	900	31
Talas	Han	1	4	6	11	270	22
Talas	Derviş	4	14	36	54	1,200	94
Talas	Çerkes	-	4	-	4	120	10
Talas	Hancı	1	6	22	29	570	31
Talas	Karaca	3	7	5	14	465	6
Talas	İbiş	-	-	5	5	75	13
Talas	Çukur	2	6	9	17	435	41
Talas	Kemer	1	4	11	16	345	46
Talas	Salır	-	-	-	-	-	3
Talas	Dolaylı	1	4	5	10	255	36
Talas	Yukarı	-	2	3	5	105	13
Talas	Bağdaser	2	3	5	10	285	21
Talas	Çakır?	-	4	6	10	210	17
Talas	Kiçiköy	1	7	11	19	435	60

Germir	Kuşhane	1	8	8	17	420	82
Germir	Baba Yivan	2	5	6	13	360	62
Germir	Karşu	-	8	11	19	405	84
Germir	Sodamin	1	8	10	19	450	75
Germir	Baba Abraham	2	3	7	12	315	64
Germir	Bostancı	-	7	9	16	345	60
Germir	Acı Sehak	-	8	6	14	330	67
Germir	Şirin	2	14	17	33	795	63
Germir	Çorbacı	-	7	14	21	420	61
Germir	Pehli	1	4	3	8	225	62
Germir	Balban	1	4	1	6	195	54
Gesi	-	-	3	3	6	135	38
Ağırnas	-	-	15	21	36	765	31
Vekse	-	-	6	5	11	255	26
Üskübi	-	-	10	11	21	465	60
Sarımsaklı	-	-	38	58	96	2,010	83
Sarımsaklı	-	-	-	16	16	240	3
Gerekme	-	-	8	19	27	525	14
Molu	-	-	8	4	12	300	17
Erkilet	-	1	9	62	72	1,260	110
Çukur	-	-	26	78	104	1,950	6
	RUM	69	573	806	1,447		

Endürlük, Taşciyan (Taşcı), Kayalu, Kostandı, Çağallı, Kuzucaklı, Dügüncülü, Şamlı, Ayardılı (Aparılı), Zorbazlı Mahalleleri bulunmaktadır bu mahallerde Rum nüfusu bulunmaktadır. Yekun olarak 182 kişi yaşadığı ve bunların içerisinde ekonomik durumu çok iyi olan 13 kişi bulunduğu toplam nüfusa oranladığımızda 14 kişiden birinin ekonomik durumunun çok iyi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Mahallerin içerisinde nüfusa oranla ekonomik durumu en iyi olan Çağallı ve Ayardılı yer almaktadır. Başka yerlere göç eden (mahal aharda) kişi sayısı ise 635 kişi olduğu görülmektedir. En çok göç veren mahalle Dügüncülü mahallesidir.

Zencidere, Cavdaroğlu, Kayıkçıoğlu, Kirkoroğlu, Hanbaşı, Küçükoğlu, İspiroğlu Mahallelerinde yekûn Rum sayısı 143 kişidir. En fazla Rum, Cavdaroğlu mahallesinde bulunmaktadır. Ekonomik durumu en iyi olan mahalleler ala sayısının dört olduğu Kirkoroğlu Mahallesi olup, sosyo ekonomik refah seviyesi en düşük olan mahalleler ise İspiroğlu ve

Küçüköğlü mahallesi bulunmaktadır. Göç edenlerin sayısı 419 kişi, ve bu mahallelerin içinde en çok göç veren mahalle Çavdaroğlu Mahallesi'dir.

Estefne (İstefene), toplam 30 kişinin yaşadığı ve bunların içerisinde ekonomik durumları iyi olan kimsenin yer almadığı görülmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus 108 kişinin başka yerlere göç ettiği'dir. Bu da bizlere göçün nedeninin ekonomik kaygılardan dolayı olabileceği izlenimini vermektedir.

Darsiyak, Darsiyak ve Yanartaş Manastırı Mahallesi bulunmaktadır. Ekonomik refah seviyelerine baktığımızda ala sayısının iki kişi olduğu ve atmış altı kişinin ise göç ettiği gözlenmiştir. Yalnız dikkatimizi çeken en önemli unsur ise Yanartaş Manastırı'dır. Tahminlerimize göre bu mahalle ismini kiliseden almasıdır. Yanartaş Manastırı hakkında bilgi verecek olursak, şimdiki adı Kayabağlar olarak bilinen Darsiyak'ın eski adı Yanar taş ya da değişerek Darsiyak'a dönüşmüş olan Taxiarchi'dir. Yerleşimin tarihi, Azize Helena'nın Konstantinopol'den Suriye'ye giderken Kayabağ da konakladığında rüyasında, baş melekler Michael ve Gabriel gördüğü burada bir kilise yapılmasını istediği ancak kilise, Helena'nın değerli ilk taşı bulduğu yere yapılacakmış taşın özelliği ise sarımsı-kahverengi şeffaf bir taş olan Kornalin'den gelmektedir. Bu taşın kilisenin doğusunda baş tarafında bulunmakta olduğu, güneş doğduğu zaman, taşa vuran ışıklar yansımakta, kilisenin içi kızıl ışın demetleri ile muhteşem bir görünüm sağlamaktaydı. Bu kilisenin yapılışının 4.Yüzyıla kadar uzadığı görülmektedir (İlter,1987:353-370). Ancak incelemiş olduğumuz çalışmada mahalle ismi olarak geçmekte ve mahallede ikame eden kimsenin olmadığı 3 kişinin ise başka yerde yaşadığı tespit edilmiştir.

Tavlusun, Uğurlu (Uğursa), Herdem Mahalleri bulunmakta olup toplam nüfus kırk dört kişidir. Refah seviyesine baktığımızda Uğursa da yaklaşık olarak her üç kişiden birinin refah seviyesinin çok iyi olduğu gözlenmiştir. Başka yerde yaşayan kişi sayısı atmış iki kişidir. Herdem mahallesinde ise göçün daha fazla olduğu görülmekte ve Uğurlu Mahallesi'ne kıyasla ekonomik seviyesinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Talas, Melik, Kaytaz, Köseli, Okasi, Arslan, Menkuş, Estek, Çaputçu Şehbalioğlu, Han, Derviş, Çerkes, Hancı, Karaca, İbiş, Çukur, Kemer, Salır, Dolaylı, Yukarı, Bağdaser, Cakır?, Kçüköy mahalleleri bulunmaktadır. Nüfus olarak en kalabalık mahalleler: Derviş, Melik, Şehbalioğlu nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu mahallelerdir. Sosyo ekonomik olarak baktığımızda ise refah seviyesi en iyi olan mahalle Karaca ve Estek olarak görülmektedir bu iki mahalle dışındaki mahallelerde ekonomik refah seviyesinin düşük olduğu gözlenmektedir. En çok göç veren mahalle ise Derviş ve Melik Mahalleri olduğu söylenebilir. Melik Mahallesi'nin ekonomik refah seviyesi olarak çok düşük olması göç üzerinde önemli bir etkidir.

Germir, başlıca mahalleleri: Kuşhane, Baba Yivan, Karsu, Sodamin, Baba Abraham, Bostancı, Acı Sehak, Şirin, Çorbacı, Pehli, Balban olmak üzere on bir mahalle bulunmakta, nüfus olarak en yoğun mahallesi Şirin ve Çorbacı olarak görülmektedir. Baba Abraham, Balban mahallesi refah seviyesi en yüksek olan mahalle olarak görülmekte iken refah seviyesi en düşük

mahalle ise Çorbacı mahallesi en çok göç veren mahalle Sodamin Mahallesi olduğu tespit edilmiştir.

Gesi, ekonomik refah seviyesi olarak iyi olmadığı ve toplam nüfusun altı kişi olduğu tespit edilmiştir. Ancak otuz sekiz kişinin mahal aharda olduğu görülmüştür. **Ağırnas**, yekûn nüfus otuz altı olduğu, ve refah seviyesinin iyi olmadığı görülmektedir. **Vekse** on bir, **Üskübi** yirmi bir, **Sarımsaklı** yüz on iki, **Gerekme** yirmi yedi, **Molu** on iki, **Çukur** yüz dört olarak toplam nüfus gözlenmiş ve bu karyelerin ekonomik seviyesinin iyi olmadığı görülmektedir. Erkilet'te ise toplam nüfusun yetmiş iki olduğu ancak sadece bir kişinin ekonomik seviyesinin çok iyi olduğu görülmektedir.

Kayseri Kazası Köylerindeki Cizye vergisi vermekle yükümlü Rum nüfusuna baktığımızda kişi sayısı 1.447 olarak görülmektedir. Ala sayısı 69, evsat sayısı 573, edna sayısı ise 806 olarak kaydedilmiştir. En kalabalık köy Çukur iken en az sayı ise Salırdır.

Tablo 6 Kayseri Kazası Köylerindeki Ermeniler

Karye	Mahalle	Âlâ	Evsât	Ednâ	Nefer	Cizye	Mahal Aharda Olanlar
Darsiyak	-	-	-	-	-	-	14
Tavlusun	-	3	13	9	25	705	118
Talas	Arakil	-	3	10	13	390	60
Talas	Cünbüş	1	4	5	10	255	33
Talas	Çiğerci	1	6	6	13	330	54
Talas	Hobaser	-	4	3	7	165	28
Talas	Reis	2	13	10	25	660	54
Talas	Mihal	-	9	2	11	300	32
Talas	Gülbenk	4	13	16	33	870	4
Talas	Atam	-	4	14	18	330	45
Talas	Kervanbaşı	-	2	6	8	150	27
Talas	Kasbar	-	5	3	8	195	49
Talas	Turabi	5	8	15	28	765	89
Talas	Çerkes	-	4	11	15	285	36
Talas	Kemer	-	1	3	4	75	13
Talas	Salır	-	2	16	18	300	51
Talas	Bağdaser	1	2	3	6	135	33
Talas	Demirci	2	7	9	18	465	44
Talas	Kiçiköy	2	6	10	18	450	130
Germir	Kirişçi	1	7	10	18	420	81
Germir	Koyuncu	-	6	6	12	240	55
Germir	Pedros	1	13	15	29	675	153
Germir	Acı Sehak	-	13	9	22	525	151
Efkere	Han	1	22	41	64	1.335	62
Efkere	Demirci	2	35	54	91	1.980	56
Gesi	-	-	1	3	4	75	8

Sarımsaklı	-	-	12	26	38	750	17
Erkilet	-	-	16	50	66	1.230	59
Mancusun	-	2	22	54	78	1.590	59
Mancusun	-	5	42	44	91	2.220	117
Belviran	-	-	19	29	48	1005	1
Tomarza	Yukaru	2	63	63	128	2.955	50
Tomarza	Cami	3	45	52	100	2310	36
Tomarza	Aşağı	3	133	109	245	5.805	59
Cucun	-	-	29	40	69	1470	1
Nize	-	2	25	62	89	1.800	42
Bilakebeş	-	1	29	46	76	1.620	76
Dereyenk	-	5	14	13	32	915	68
	ERMENİ	49	652	877	1.578	35.745	2.109

Tablo 6, tabloyu dikkate aldığımızda **Darsiyak**, karyesinde hiçbir Ermeni nüfusun olmadığı on dört kişinin ise başka yerde yaşamış olduğu görülmüştür. **Tavlusun**, karyesinde ise yirmi beş kişinin yaşadığı ve bunlardan üç kişinin ala seviyesinde ekonomik bir refah içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Ancak yüz on sekiz kişinin ise mahal aharda olduğu elde edilen bilgiler arasındadır.

Talas, Arakil, Cünbüş, Ciğerci, Hobaşer, Reis, Mihal, Gülbenk, Atam, Kervanbaşı, Kasbar, Turabi, Çerkes, Kemer, Salır, Bağdaser, Demirci, Kçüköy olmak üzere on yedi mahalle bulunduğu ve bu mahaller arasında nüfus en fazla olduğu Gülbenk, Turabi ve Reis olduğu görülmektedir. Ancak ekonomik refah seviyesine baktığımızda ise Turabi ve Gülbenk refah seviyesi en iyi olan mahaller olarak kaydedilmiştir. Refah seviyesi en düşük olan mahalleler ise Atam, Arakil ve Salır olduğu görülmüş olup, en çok göç veren mahalle ise Kçüköy olduğu on sekiz kişinin ikame ettiği ve yüz otuz kişinin ise mahal aharda olduğu gözlenmiştir.

Germir, Kirişçi, koyuncu, Pedros, Acı Sehak, Han, Demirci olmak üzere altı mahalle bulunmaktadır nüfusun en yoğun olduğu mahalle doksan bir kişiden oluşan Demirci Mahallesidir. Mahal aharda en fazla olan mahalle Pedros, ekonomik refah seviyesine baktığımızda ise tüm mahallerde refah seviyesinin düşük olduğu değerlendirilmesini yapmak mümkündür.

Efkere, Han ve Demirci mahalleri bulunmaktadır. Nüfusun en yoğun olduğu mahalle Demirci Mahallesi, en çok göç olan mahalle ise Han Mahallesi'dir. Ekonomik seviyeleri olarak baktığımızda seviyelerinin refah seviyelerinin düşük olduğu gözlenmiştir. Tablo da yer vermediğimiz ancak incelemiş olduğumuz çalışmada yer alan iki manastır bulunmaktadır bunlar Manastır Kebir (Büyük Manastır) ve Manastır Sagir olarak kaydedilmiştir.

Manastır Kebir, yerli ve yabancı rahip ile manastırın hizmetlisi olmak üzere toplamda on iki kişinin bulunduğu bunlardan bir kişinin maddi durumunun çok iyi olduğu ancak diğerlerin ise maddi durumlarının çok kötü olduğu gözlenmiştir. Mustafa Keskin tarafında yapılan çalışmaya baktığımızda 1840 yılında Büyük Manastırda on bir rahip ve on yedi çalışanın olduğunu tespit etmiştir (Keskin, 2014: 405-426). Muhtemelen bizim tespit ettiğimiz Manastır görevlileri bu bilgiye dâhil edilmemiştir.

Manastır Sagir, Efkere karyesinde ayrıca küçük bir manastırın olduğu kaydedilmiştir. Bu manastırda rahip ve hizmetli sayısının altı olduğu maddi durum çok iyi olan kimsenin olmadığı tespit edilmiştir. Toplam manastırda görevli kişi sayısının ise on sekiz olduğu görülmektedir. Buda aslında bizlere Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu hoşgörü sayesinde Ermenilerin 19. Yüzyıl ortalarında dini vecibelerini rahatlıkla yerine getirdiği göstermektedir.

Gesi, toplamda 75 kişinin yaşadığı ve ala seviyesinde kimsenin olmadığı aynı zamanda 8 kişinin ise başka yerde yaşadığı tespit edilmiştir. Sarımsaklı, otuz sekiz kişinin yaşadığı ve ekonomik refah seviyesinin düşük olduğu on yedi kişinin ise başka yerde ikame edildiği görülmektedir. **Erkilet**, altmışaltı kişinin ikame ettiği ve refah seviyelerinin düşük olduğu gözlenmiştir. **Mancusun**, toplamda yüz altmış dokuz kişinin ikame ettiği ekonomik refah seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür. **Belviran**, kırk sekiz kişinin yaşadığı ve ala sayısının olmaması ise ekonomik olarak iyi olmadıklarını göstermiştir. Ancak bu mahallede ekonomik refah seviyesinin düşük olmasına rağmen sadece bir kişinin mahal aharda olması dikkatimizi çekmiştir. **Tomarza**, Yukarı, Cami, Aşağı mahalleri bulunmakta bunların içerisinde nüfusu en yoğun olan Aşağı Mahallesi, ekonomik seviyesi en iyi olan mahalle Cami Mahallesi ve en çok göç veren ise Aşağı mahalledir. Diğer karyeler ise şu şekildedir: **Cucun**, **Nize**, **Bilakebeş**, **Dereyenk** dir. Nüfus olarak en yoğun olan karye Bilakebeş, refah seviyesi en iyi olan karye Dereyenk, en az göç ise Cucun karyesinde mevcuttur.

Ermeni nüfusuna baktığımızda kişi sayısı 1.578 olarak tespit edilmiştir. Nüfus olarak kalabalık karye ise Tomarza olarak gözlenmiştir.

Sonuç

XVI. yüzyıldan XX. yüzyıl başlarına kadar gayrimüslim nüfusun gerek Kayseri köyleri gerekse Kayseri şehir merkezi bağlamında önemli olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen dönemde Ermeniler Kayseri şehir merkezinde yoğunlaşmış olduğu, Rumlar sayıca köylerde yoğun olduğu görülmektedir. Kayseri mahallelerinde toplam Ermeni hane sayısı 1612, Rum hane sayısı ise 337 olarak görülmektedir. Ermeni nüfusu 3898 olarak görülürken Rum nüfusu ise 825 olarak tespit edilmiştir. Hane başına düşen kişi sayısı yaklaşık olarak hane ortalamasına göre 2 kişidir. Ermeniler ile Rumların birlikte yaşadıkları mahalleler şu şekildedir: Eslim Paşa, Gülük,

Hacı Kasım, Kışıkapa, Mahalla'i Rumiyan, Mermerli, Selaldı, Sisliyan, Sultan olmak üzere 9 mahalle tespit edilmiştir.

Kayseri kazası dışında Develü, Karahisar, İncesu, Zamantu, Sarıoğlan'da gayrimüslimlere rastlanılmaktadır. Develü ve Sarıoğlan'da hem Ermeni, hem de Rumlar bulunurken, Zamantu'da sadece Ermeniler, İncesu ve Karahisar'da ise sadece Ermeni nüfusu görülmektedir. Bu beş kaza içerisinde gayrimüslim nüfusun en kalabalık olduğu idari birim Develü'dür. Cizye vergisinden gelen en fazla gelir de Develi aittir.

Efkere karyesinde Büyük ve küçük manastırda bulunan rahip ve hademe görevini yapanların sayıları verilmiştir bunların toplam sayıları 18 olarak kaydedilmiştir.

Kayseri sancağı karyelerine baktığımızda Rum ve Ermeni nüfusu toplamı 3.025 olduğu elde ettiğimiz bilgiler arasındadır. Kayseri karye ve mahalle genelinde gayri müslüm nüfusa baktığımızda ise toplam nüfus 11,653 olarak belirtilmiştir. Toplam nüfus arasında vergi yükümlüsü olarak en fazla vergi veren ala sayısı 384, maddi durumları orta halli olan evsat sayısı 2.715, edna sayısı ise 4649 olarak tespit edilmiştir. Ekonomik durumlarına bakıldığında edna sayısının çok olması ala sayısının az olması Kayseri genelinde gayrimüslüm nüfusun ekonomik durumunun daha alt düzeyde olduğu görülmektedir.

ARŞİV BELGELERİ

BOA NFSD, Sıra numarası: 2050

KAYNAKLAR

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA NFSD, Sıra numarası: 2050

2- Araştırma ve İnceleme Eserler

Cömert Hüseyin, "Nüfus Ekonomi Ve Kültürel Yönüyle 19. Yüzyılda İncesu", *I. Ulusal*

İncesu Sempozyumu, C.I, İncesu Belediyesi Kültür Yay., Kayseri 2011, s.129-152.

Çağatay Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", C.5,

S.5, *DTCFD*, Ankara 1947, s.483-512.

Erkal Mehmet, "Cizye", *TDVİA*, C.8, Ankara 1993, s.42-45.

Ekin Cemal, "Kayabağ (Darsiyak) Ortodoks Kiliseleri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 8,

S. XXIV, Aralık 2015, s. 683-715.

Ercan Yavuz, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayr-i Müslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu

Vergilerin Doğurduğu Sonuçlar", *Belleten*, C. LV, Sayı: 213, Ankara 1991, s.389-391.

İnalçık Halil, "Osmanlıda Cizye", *TDVİA*, C.8, Ankara 1993, s.45-48.

İnalçık Halil, "Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerine Yeni Araştırmalar", Ankara

Üniversitesi Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi,

C.1, S. 1, Ankara 2012, s.1-10.

İnbaşı Mehmet, "Karataş Nahiyesi", *Kayseri Ansiklopedisi I*, Dergah Yayınları, C.3,

s.95-96, 2013.

İnbaşı Mehmet, "Ahi İsa Mahallesi", *Kayseri Ansiklopedisi I*, Dergah Yayınları, Kayseri

Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları No 70 , C.1, s.48, 2009.

İlter Fügen, "Kayseri'de XIX. yüzyıldan iki kilise: Darsiyak ve Evkere", *Anadolu XXII*

(Akurgal'a Armağan), C2, Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara 1987,

s.353-370.

İpşirli Mehmet, "Kayseri", *TDVİA*, C.25, Ankara 2002, s.96-105.

Karpat Kemal, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, çev. Bahar

Tırnakçı, Timaş yay., İstanbul 2003.

Karal Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Devlet İstatistik

Enstitüsü Yay., Ankara 1997.

Keskin Mustafa, "1247-1277 Tarihli (Kayseri) Müfredat Defterine Göre Kayseri ve Tâbi

Yerleşim Yerlerinde Nüfus Dağılımı (1831-1860)", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih*

Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998), Kayseri 1998, s.291- 292.,

Keskin Mustafa, *Kayseri Nüfus Müfredat Defteri (1831-1860)*, Kayseri Büyükşehir

Belediyesi Kültür Yay. Kayseri 2000.

Keskin Mustafa, "Anadolu'da Türkler ve Ermeniler Kayseri Örneği", *Yeni Türkiye Ermeni*

Meselesi Özel Sayısı, Ed.Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2014,

s.405-426.

Nedkoff, Boris Christoff, "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş Vergisi)", Çev. Şinasi

Altundağ, *Belleten*, C.VIII, S.32, Ankara 1944, s.261.

Özel Oktay, "Avarız ve Cizye Defterleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara

2001, s. 35.

Özcoşar İbrahim & Hüseyin Haşimi Güneş, "Osmanlı Devletinde Cizye ve 19. Yüzyıla

Ait Bir Cizye Defteri: Cizre Sancağının Cizye Defteri (Cizye Defter Numarası:375)",

Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com, ISSN:1304-0278, C.5, S.15, Kış-

2006, s. 159-179.

Selçuk Hava & Kartal Kazım, "Osmanlı İdari Yapısında İncesu", I. *Ulusal İncesu*

Sempozyumu, , C.1, Kayseri 1-4 Ocak 2011, s.117-128.

Selçuk Hava, "XVII. Yüzyılda Kayseri'de Yaşayan Ermenilerin Sosyal Yaşantıları Üzerine

Bazı Değerlendirmeler (Kayseri Şeriyeye Sicillerine Göre)", *Hoşgörü Toplumunda*

Ermeniler, Vol.2, TÜRKİYE, 20-22 Nisan 2006, pp.315-324.

Yörük Doğan, "H.1259/ M.1843 Tarihli Cizye Defterlerine Göre Kayseri'de Rum Ve

Ermeniler", *Turkish Studies*, Volume 8/11, Ankara 2013, s.439-466